

Frivillige græsserforeninger i naturplejen

Af Anna Bodil Hald

Som botanisk interesserede kan vi hjælpe naturen ved at deltage i græsserforeninger eller ved at spise kød fra naturpleje, når vi spiser kød af okse, får eller ged. Egne dyr på naturpleje giver også kød til simremad. Simremad giver god udnyttelse af alle kødstykker fra dyret, og det er en fin udnyttelse af naturens cellulose. Hvis man er vegetar, så lav naturpleje og overlad til andre at spise kødet.

Vi ved mere om vin end om kød

Mange af URTs læsere drikker sikkert vin til maden. Måske ikke dagligt, men i det mindste ved festlige lejligheder. Når vi drikker vin, diskuterer vi vinen – oprindelsesland, smag, lagring, druetype, terroir etc. De fleste danskere spiser også kød – mest fra svin, okse og kylling. Når det er oksekød, tænker de fleste nok på røde bøffer. Men hvad med resten af dyret? Osso buco? Flankesteg? Benløse fugle? Simremad? Lever? Hjerte? Kærer vi os om oprindelseslandet for kødet? Kød fra Argentina lyder eksotisk, men hvem ved om det er produceret fra feedlot (prøv at google det!).

Størstedelen af det danske kød, der

sælges, er fra dyr fra intensive systemer. Dyr, der hele livet har stået på stald, og som er opfedet med ensilage fra rajgræsmarker, kraftfoder og majs. Drøvtyggere har et sindrigt økosystem i vommen og er derfor indrettet til at græsse. Det betyder, at de kan nedbryde planternes cellulose, der er utilgængeligt for os som energikilde. Oksekød produceret på den cellulose, dyrene selv henter på vore mange naturområder, er derfor den naturlige produktionsform. Her spiser dyrene en varieret diæt af f.eks. hvene, harril, gøgeurt, kamgræs, timian, perikon, hjerte-græs, røllike etc. Men efter-spørger vi det kvæg, der udfører naturpleje? Har vi styr på, hvilken kvægrace kødet kommer fra? Nogle racer giver fint marmorert kød direkte fra naturpleje, mens andre skal efterfedes med f.eks. majs og lignende inden slagtning.

Kød fra dyr, der slages direkte fra et naturareal, har terroir kvaliteter. Kød fra naturarealer indeholder nemlig flere gode fedtsyrer (poly-umættede fedtsyrer) og mere E vitamin (antioxidanter) end kød fra staldopdrættede dyr (ifølge undersøgelser udført af Margrethe Therkildsen, AU). Jeg håber mange får lyst til

Foto: Theis Lykkegaard – Københavns Kogræsserlaug

at se nærmere på kød direkte fra naturpleje i fremtiden. Men det er jo ikke sådan lige at opdrive. Det kan man heldigvis selv gøre noget ved. Det kommer jeg til.

Den lysåbne natur er helt afhængig af en eller anden form for pleje

Mange arter af karplanter, svampe, laver, insekter, padder, krybdyr og fugle er knyttet til den lysåbne natur som klit, hede, overdrev, kær, fersk eng og strandeng. Atlas Flora Danica projektet har vist, at arter fra især lysåben og næringsfattig natur er gået stærkt tilbage. Nogle lysåbne naturtyper klarer sig selv, f.eks. hvid klit, der vedligeholdes med ny sandtilførsel fra det oprørte hav. Strandenge, der jævnligen oversvømmes ved højvande med saltvand, vokser ikke til i vedplanter, men her kan tagrør overtage.

Hovedparten af den lysåbne natur har brug for pleje (Nygaard et al. 2012), tabel 1, men det sker kun i mindre om-

fang i dag, da naturarealer ikke passer ind i den intensive landbrugsdrift. Heden blev for mange år siden opgivet som foderareal. Heden vokser til i bjerg- og klit-fyr, blåtop, gyvel og invasive arter som glansbladet hæg. Heden vokser ud af beskyttelsen, når den ikke plejes. Den grå klit vokser til med den invasive art, rynket rose. Og kærerne – det er velkendt, at rigkær meget hurtigt vokser til med rød-el og pil. Overdrevene gror til med vedplanter, og vokser dermed også ud af beskyttelsen. Mange overdrev på smalle ådalsskrænter fungerer kun som transportkorridor for dyrene fra et kulturgræsområde til et andet. I dag er turren også kommet til strandenge, der vokser til i langhåret kryb-hvene, rød svingel og tagrør. Omfanget af plejekrævende arealer er vist på fig. 1. Nogle af de naturområder, der stadig er økonomisk attraktive at græsse, er de mere produktive kulturpåvirkede ferske enge – og større strandengsområder, fig. 2. Sammenlignes fig. 1 og fig. 2 ses, at især strandenge er foretrukne som plejeareal, og at plejekrævende moser er underrepræsenteret.

Økonomi bestemmer naturplejen

Det er nok de færreste af URTs læsere, der følger med i økonomien ved naturpleje. Ud over indtægterne fra selve dyrene, kan der søges om tilskud til pleje af græs- og naturarealer, hvis arealerne kan opnå 5 eller højere såkaldt HighNatureValue score (Ejrnæs et al. 2012), fig. 3. Naturområder, der er uden eller kun har få træer, og som minder meget om en almindelig græsset græsmark, kan dertil få grundbetalingstilskud. Alt efter hvordan arealerne er, kunne der i 2016 af offentlige midler indkasseres 2.600 kr. per ha eller 3.550 kr. per ha (inkl. grundbetaling). Forstå det hvem, der kan, men danske skatteborgere betaler mest for pleje af de arealer, der ligner kulturgræsmarker mest, idet der her kan suppleres med grundbetaling. Det er også de arealer, der giver størst tilvækst på dyrene! Langt de fleste tilsagn om 5-årige tilskud i 2016 til områder udenfor Natura 2000 var da også til områder med lav HNV-score, fig. 3 og fig. 4. Det er tilsyneladende svært at få de gode områder inddraget i naturplejen. Sammenligning af fig. 3 med fig. 4 viser, at der gives forholdsvis mest tilskud til naturområder med lav HNV-score. Det synes derfor oplagt at skruer på tilskudsknapperne, så der kan komme flere af

Tabel 1. Opgørelse fra Nationalt Center for Miljø og Energi (DCE) over omfanget af plejekrævende beskyttet natur inden for og uden for habitatområderne, samt areal med plejetilskud i 2016 ifølge NaturErhverv.

Plejekrævende arealer	Inden for habitatområder	Uden for habitatområder	I alt
Plejekrævende beskyttet natur <i>Kilde: Nygaard et al. 2012</i>	133.443 ha	208.364 ha	341.807 ha
Areal med plejetilskud 2015 <i>Kilde: Mail fra NaturErhverv 25. okt. 2016</i>			83.000 ha

de naturmæssigt gode arealer i plejen.

Som kompensation for den lave tilskudsbetaling for at pleje den gode natur, har NaturErhverv til gengæld gjort det meget let for dyreholder at tjene de 2.600 kr. per ha. For hver ha natur skal dyreholder bare have 0,8 storkreatur (storkreatur=SK, dvs. kvæg ældre end 2 år) på græs, og der kan dispenseres helt ned til 3,3 ha til hver SK. Og dyrene skal kun være på græs i de tre sommermåneder: juni, juli og august. Her er ikke noget krav om, at området skal leve op til naturmål. Alle, der bare kender lidt til pleje af varierede naturområder, ved at denne form for græsning resulterer i overgræsset overdrev, hvor der ikke

er blomstrende blomsterplanter tilbage, og undergræsset kær, der gror til. Erfaring viser, at de større star-arter først er attraktive for dyrene, når der har været frost. NaturErhvervs regler betyder, at naturområdet fra og med 1. september tilmed kan samgræsses med kulturgræsmarker, hvor der må tilskudsfordres. Disse tilskudsregler er meget uheldige for kærernes pleje.

Naturstyrelsen (NST) ejer en del arealer (ca. 90.000 ha lysåben natur, NST hjemmeside) inkl. hede, grå klit og strandenge, hvor der gøres en indsats for at få græsningsdrift. Naturstyrelsen bruger udbudssystem, hvilket betyder, at den højest bydende som oftest får area-

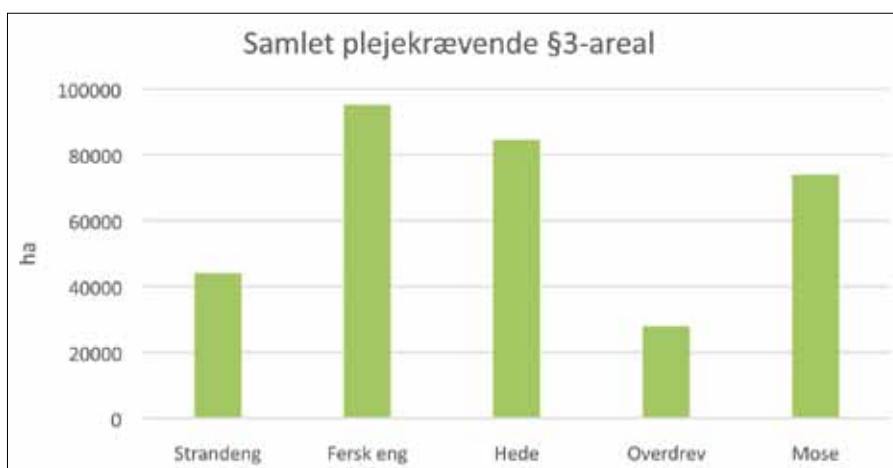

Fig. 1. Samlet plejekrævende § 3-areal fordelt på naturtyper. Kilde: Nygaard et al. 2012.

Fig. 2. Samlet areal med plejetilskud (græsning og slæt) fordelt på naturtyper. Kun i alt 83.000 ha ud af ca. 342.000 ha plejekrævende natur er i drift med tilskud. Kilde: NaturErhverv 25. okt. 2016. § 3-arealer, der plejes uden tilskud, formodes at være få.

Tegning: Sianne Larsen

let. Desværre indgår naturmål ikke som standard i NSTs kontrakter. NST kræver heller ikke nogen naturmæssig prækvalificering af de dyreholdere, der vinder budet. Nogle steder har NST dog samarbejde med græsserforeninger om pleje af arealer.

Der er ingen garanti for, at dyreholder ved noget om hvilke arter, der i forhold til naturkvalitet er plus-arter og hvilke, der er minus-arter. Hvilke dyr græsser de med? Går dyreholder udelukkende efter en høj daglig tilvækst på dyrene eller vil – og kan – dyreholder også gøre noget for at sikre god natur? De fleste dyreholdere går efter tilvækst. Tilmed har NaturErhverv tilladt at kalve på tilskudsarealer kan få kraftfoder fra såkaldte kalveskjul. Det er en stærk imødekommelse til dyreholdere med intensive racer, hvor tilvækst er eneste mål, og hvor kalve opnår slagtevægt på ca. 1 år. En kalv af den ekstensive race, Galloway, har nok i mælk fra sin mor som supplement til græsning, vokser langsomt og der går mindst 2 år inden den er slagtemoden. Nogle dyreholdere lever dog af naturpleje, salg af levende dyr og kød. Dansk Botanisk Forening har f.eks. en tilfreds naturplejer på vores areal i

Hammer Bakke med Galloway.

Vi må selv gøre en indsats

Alt i alt er det rigtig godt, hvis flere gør en indsats. Vi må nemlig selv gøre noget. Vi kan danne græsserforeninger som en fritidsaktivitet, og der er naturarealer nok at tage fat på! NST kunne invitere flere frivillige græsserforeninger ind på deres arealer, men også kommuner og private lodsejere har samarbejde med græsserforeninger – frivillige, som gerne vil yde en indsats og samtidig nyde naturen. Kommunerne er forpligtiget til at forsøge at etablere græsning i mange Natura 2000-områder og fredede områder. Hvis lodsejeren ikke har mulighed, kan de frivillige være en god hjælp. Kommunen kan også søge tilskud til hegning, vand etc. og være behjælpelig på mange måder.

Hvordan kommer jeg så i gang?

Måske kan man være med i en eksisterende forening. Eller sammen med medlemmer af en eksisterende forening, for mere aktiviteten med en ny forening.

Man kan også samle en lille gruppe interesserede borgere, der vil det her. Det er lettest at starte med at indgå i et

samarbejde med en god dyreholder, der har ekstensive kvægracer, f.eks. Galloway, Skotsk Højlandskvæg, Dexter eller Angus. Som frivillig kan man bidrage med at holde opsyn med dyr, hegn og vand - som regel organiserer man sig efter et vagtskema, og bytter med hinanden, så det kan passes ind med andre aktiviteter.

Som frivillig kan man også deltage aktivt med en ekstra indsats. Det kan være at hjælpe dyrene med at reducere minus-arter og med midlertidige frahegninger af overdrev til sikring af blomstring af plus-arter til sommerfugle. Det kan være optrækning af gyvel og engbrandbæger, slåning af skræpper, hørstidse og områder med meget lyse-siv, afbrænding af strand-svingel, etc.

Som frivillig kan man sikre, at dyreholder får kontakt til kødaftagere. Det er dejligt at vide, at det kød man spiser, når man spiser kød, er fra dyr, man har set have et godt liv og er slagtet direkte fra fold. Og så indgår 'resten af dyret' også automatisk som naturplejekød i fryseren. Simremad er vel-smagende og billig mad.

Fig. 3. Fordeling af § 3-arealernes HNV-score i 2016 for HNV > 5. Områder med HNV > 5, fordeler sig med 53 % uden for Natura 2000 og 47 % inden for Natura 2000. Kilde: NaturErhverv hjemmeside (HNV kort 2016 – fordeling af scorer).

Fig. 4. Fordeling af nye 5-årige tilsagn/gentegninger i 2016, fordelt på HNV score uden for Natura 2000. I alt 15.000 ha fik tilskud. Alle ansøgninger blev imødekommet. Kilde: NaturErhverv 25. okt. 2016. I 2016 kunne Natura 2000 områder få støtte uanset deres HNV-score. Jo højere HNV desto højere naturværdi.

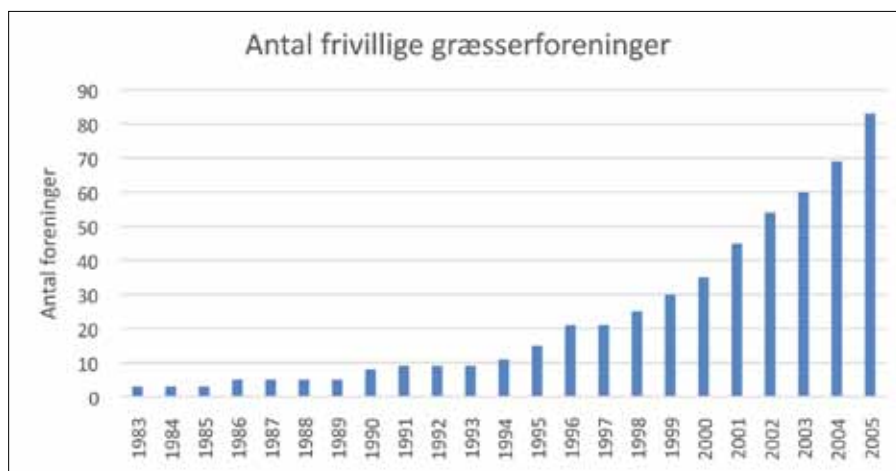

Fig. 5. Antallet af frivillige græsserforeninger vokser markant. Kilde: Danmarks Naturfredningsforening. I dag er der langt over hundrede græsserforeninger med frivillige.

Græsserforeninger er over hele landet

Denne gode fritidsbeskæftigelse har mange frivillige allerede praktiseret længe (www.dn.dk/ko). Frivillig naturpleje er trendy – antal græsserforeninger er voksende. Nu er der mellem 100 og 150 foreninger. Natur & Landbrug ApS er projektleder på et frivillig græsserprojekt, støttet af 15. Juni Fonden og Aage V. Jensen Naturfond. Projektet er et samarbejde med Danmarks Naturfredningsforening, som har gjort et stort arbejde for at få flere frivillige til at indgå i græsserforeninger. Formålet med projektet er dels at få et opdateret overblik over Danmarks græsserforeninger, dels at inspirere til etablering af flere foreninger og at være både nye og eksisterende foreninger behjælpelige med deres naturplejestrategi

I forbindelse med projektet har jeg holdt oplæg, lavet guidede ture om naturpleje og hjulpet nye foreninger på vej. Jeg har besøgt udvalgte foreninger fordelt over hele landet, hvor medlem-

mer sammen med mig har gennemgået deres område, og sammen har vi lavet en 2-siders naturhandleplan. Disse planer kan ses på hjemmesiden www.natlan.dk under 'opgaver'. Planerne indeholder en arealbeskrivelse inkl. omfanget af beskyttet natur, ansvarsarter og forslag til ekstra tiltag for naturen, som medlemmerne gerne vil udføre.

Hvad kræver det af mig som medlem af en græsserforening?

Medlemmerne skal på skift se efter dyr, hegn og vand samt naturplejen på den daglige vagt. Det er ikke så krævende. Det har mange jordløse byboer klaret til højeste karakter. Udbyttet er glæden ved den konkrete naturpleje, omsorg for dyr, det sociale, egen kødforsyning og ikke mindst at børn får mere viden om natur, dyr og hvor kødet kommer fra. Dertil kommer et godt mål for dagens friluftstur.

Projektet løber stadig i 2017 og jeg vil gerne hjælpe, hvor jeg kan. Håber mange får lyst til at bidrage og nyde na-

turen i en græsserforening!

Tak til 15. Juni Fonden og Aage V. Jensen Naturfond for økonomisk støtte.

Forfatterens adresse:

Jonstrupvej 269D, 3500 Værløse
Natur & Landbrug ApS www.natlan.dk

Referencer:

- Ejrnæs, R., Skov, F., Bladt, J., Fredshavn, J.R. & Nygaard, B. 2012. Udvikling af en High Nature Value (HNV) indikator. Rangordning af arealer efter naturværdi og potentiale. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi, 40 s. - Videnskabelig rapport fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi nr. 40 . <http://www.dmu.dk/Pub/SR40.pdf>
- Nygaard, B., Levin, G., Bladt, J., Holbeck, H.B., Brøndum, W., Spelth, P. & Ejrnæs, R. 2012. Analyse af behovet for græsning og høslæt på beskyttede naturarealer. Areal, biomasse og antal græsningsdyr. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi, 78 s. - Teknisk rapport fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi nr. 13 <http://www.dmu.dk/Pub/TR13.pdf>